

**КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
НАУКОВО-ДОСЛІДНА ЛАБОРАТОРІЯ АРХЕОЛОГІЇ**

Відейко М.Ю. , Відейко М.М., Бондаренко Т.В., Бойко В. Д.,
Балицька І.С., Долецький Д. І., Кочетов В. О., Кошман В. В., Крячок Р. С.,
Кузьменко А. Л., Лапіна А. П., Найченко Д. Я., Перепелиця Є. В.,
Соловйова А.О., Сапсай В. І., Чужба Я.В., Шаповал А. В.

ЗВІТ

**ПРО АРХЕОЛОГІЧНУ ПРАКТИКУ
У НДЛ АРХЕОЛОГІЇ 2021 року**

Київ 2021

ЗМІСТ

1. Вступ 3

2. Обробка археологічних колекцій 4

2.1. Сортування (по рокам, об'єктам, розкопам,

2.2. Сортування, класифікація, облік

2.3. Складання колекційних описів

3. Практичні заняття з підготовки ілюстративних матеріалів 17

3.1. Фотографування

3.2. Малювання

4. Англійська мова за профільним спрямуванням під час літньої практики в НДЛ археології 26

5. Археологічні екскурсії 28

5.1. Лавра

5.2. “Острів”

5.3. Київ стародавній

5.4 Музей становлення Української нації

Висновки 56

Вступ

Звіт присвячений проведенню археологічної практики у НДЛ археології історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка у червні 2021 року. Керівник практики — зав.НДЛ археології, доктор історичних наук М.Ю. Відейко, у проведенні її брали участь співробітники НДЛ — м.н.с. Відейко М.М. та лаборант Бондаренко Т.В.

Склад групи практикантів-студентів: Бойко В. Д., Балицька І. С., Долецький Д. І., Кочетов В. О., Кошман В. В., Крячок Р. С., Кузьменко А. Л., Лапіна А. П., Найченко Д. Я., Перепелиця Є. В., Соловійова А.О., Сапсай В. І., Чужба Я.В., Шаповал А. В.

У програму практики входили наступні заходи: обробка археологічних матеріалів та підготовка їх до здачі у Фонди Інституту археології НАН України (матеріали з розкопок поселення трипільської культури біля с. Небелівка Кіровоградської області у 2013-2014 роках), фотографування та малювання знахідок для публікації, знайомство з використанням англійської мови під час проведення міжнародних досліджень, археологічні та музейні екскурсії. Тижневий розклад: перші чотири робочі дні — практичні роботи та англійська (див. Розділи 2,3), останній — екскурсії (Розділ 5).

За результатами практичних занять студентами підготовано звіти та презентації. Ці матеріали використано при складанні даного звіту. Таким чином практиканти стали його співавторами.

Таким чином під час практики було створено можливість ознайомитися та набути навички у проведенні польових та камеральних археологічних досліджень, основами наукового опрацювання знахідок та написання звітів про виконану роботу, а також з їх презентації.

Розділ 2. Обробка археологічних колекцій

Обробка археологічних колекцій - це тривалий та кропіткий процес, що передбачає сортування, класифікацію, облік колекцій, а також складання колекційних описів. Це важливий етап у веденні дослідження науковцями, саме тому одним із завдань на літній практиці першокурсників було не тільки ознайомити з даним етапом робіт, а сприяти практичному засвоєнню студентами навичок обробки колекцій. Для засвоєння теми на практиці до обробки було взято матеріали з розкопок 2009 та 2013-2014 років.

Було використано наступний алгоритм дій студентів:

Первинне сортування матеріалів - класифікація та первинний облік матеріалів - складання таблиць колекційного опису.

2.1. Первинне сортування матеріалів:

- коробки розсортувати за роками експедицій (2009р, 2013р, 2014р.)
- коробки за роками розсортувати по розкопам та об'єктам

Тут головним завданням було познайомити студентів з матеріалом, навчити читати етикетки і написи на коробках, адже будь хто з них може в майбутньому стати тим, хто буде підписувати коробки для подальшої обробки їх у камеральних приміщеннях. Важливим є наголосити на тому, наскільки якісно і відповідально археолог має ставитися до пакування матеріалів. Набуті навички сортування дають змогу співставляти знахідки з планами розкопів, “читати креслення” та знаходити інформацію в журналах польового опису.

2. 2. Сортування матеріалів за класифікаціями та облік матеріалів

- сортування пакетів в межах розкопу\об'єкта.
- класифікація керамічного матеріалу в пакетах

- шифрування матеріалу при необхідності
- написання паперових етикеток з коротким описом вмісту та кількості фрагментів в пакеті

На цьому етапі студенти вчаться класифікувати матеріали, а саме: визначати керамічні вироби та їх будову, розрізняти типи кераміки, обмазку, каміння, кістки. Також було організовано перший крок обліку матеріалів - паперові етикетки з коротким описом змісту пакета. Важливим моментом стало закріплення матеріалу з осінніх практичних занять - коли студенти шифрували кераміку.

2.3. Складання колекційних описів.

Складання колекційних описів дуже важливе завдання в процесі дослідження - в цьому студенти мали змогу переконатися самі. Впоратися з ним їм допомогло безпосереднє знання матеріалу на який складався опис, цьому не аби як сприяли попередні два завдання по сортуванню. Всі дані з етикеток було перенесено у відповідні графи таблиць колекційного опису. Студенти на власному досвіді мали змогу переконатися у важливості попередньої якісної роботи з сортування матеріалів. Було створено таблиці колекційного опису по 2013-2014 роках. Таблиці з обліку обмазки з розкопок 2009 року.

Слід зазначити, що перед студентами стояло також завдання по виготовленню фанерних ящиків для зберігання колекцій, з якими вони успішно впоралися.

Ще одним важливим завданням стало заповнення цих ящиків обробленими та записаними матеріалами. Кожен ящик було заповнено та підписано друкованою етикеткою - відповідно вимог. Таким чином студенти пройшли повний шлях обробки матеріалів: від сортування картонних коробок з матеріалом до заповнених фанерних ящиків готових до здачі у фонди на зберігання.

З тим, як саме відбувався процес, можна ознайомитися у звітах студентів наведених нижче:

ЗВІТ З археологічної практики ЗА ТЕМОЮ:« Розділ 3. Сортування археологічних колекцій» виконав студент ІСб-1-20-4-ОД Ростислав Сергійович Крячок :

Сортування колекцій

Розділ присвячено сортуванню колекцій артефактів. Протягом місяця археологічної практики, яка тривала з 31.05 по 25.06, нам було поставлено завдання обробити, надані з фондів (рис.3.1) інституту археології НАН України, матеріали. Нам передали понад 100 коробок (рис.3.2) з артефактами, які були знайдені під час розкопок в с. Небелівка Новоархангельського району Кіровоградської області (рис.3.3) в 2009,2013, 2014 роках.

Першим завданням, після перевезення артефактів в НДЛ археології, було перерахувати знахідки з усіх об'єктів та скласти їх назад у пакети. Також треба зробити їм етикетки та на них переписати шифр, написати загальну к-ть та окремо вінець, донець, стінок і зазначити, що з цього є кухонна кераміка (рис.3.5) або столова (рис.3.6). Для початку треба обрати коробку, яку будеш обробляти. Далі дістаємо з неї дістаємо пакети і по черзі працюємо з ним. Необхідно спочатку переписати шифр з пакету на етикетку (рис.3.7). Потім ми ділимо знахідки на: вінця, денця, стінки (рис.3.8; рис.3.9). На зворотній стороні етикетки записуємо їх к-ть окремо і разом. Далі ми дивимося чи є серед них фрагменти кухонної кераміки (кухонну кераміку визначають по її темному кольору). Якщо є, то це також треба записати, вказавши якій це елемент і його к-ть. Це знадобиться в майбутньому, коли буде створюватися електронна таблиця.

Коли всі розкопи опрацьовані переходимо до наступного етапу. Обираємо коробку, в якій знаходяться знахідки з одного розкопу, і дістаємо все з неї. Далі ми розкладаємо пакети за квадратами (рис.3.10), які вказані на них, в алфавітному порядку. Треба бути уважно, бо в нашому випадку розкопки проводились спільно з британськими колегами і на деяких об'єктах квадрати записували латиницею. Коли все розкладено по квадратам переходимо наступної фази. Пакети в окремих квадратах кладемо по глибині, яка так само вказана в шифрах, від найменшої до найбільшої глибини. Слід наклеїти на верхній лівий кут пакетів білу наліпку «цінник», де потім записуємо порядковий номер пакету.

Поставивши номери, можна переходити до запису в електронну таблицю. Ми опрацьовували матеріали з с. Небелівка за 2009, 2013, 2014 рр. У таблицях ми вказували обов'язково місце і рік розкопок і в деяких таблицях ще об'єкти. Наприклад, у Небелівці 2014р. нам були представлені матеріали з розкопу 7, 8, 9 (табл.1), 10, об'єкту 1(табл.1) та 2, та траншеї(табл.3; табл.4). З розкопок у 2013 році нам було представлено об'єкт В17(табл.5), та Яма 4(табл.6). У Медвині на деяких пакетах було вказано об'єкт Яма 1(табл.7). У матеріалів з Небелівки 2009р. не було вказано об'єктів(табл.8; табл.9).

Для формату таблиць немає суворих обмежень. Для різних експедицій, об'єктів чи знахідок я зробив їх різними. Головне, щоб вона містила повну інформацію про артефакти. Наприклад, таблиця про 9 розкоп з Небелівки 2014р. (табл.1) є показовою. У примітках слова «мал.» значать, що в цьому пакеті є знахідки, які варто відправити на малювання, а також міститься польовий опис, який зазначений на пакетах. Таблиця з об'єкту 1 з Небелівки 2014р. (табл.2) призначена для запису обмазки, тому в ній не вказано найменування знахідок, а в таблицю з Небелівки 2009р. (табл.8) за таким самим принципом записано тільки

кераміку. А ще в іншій таблиці з Небелівки 2009р. (табл.9) у пункті «Шурф/Трани» був вказаний GPS, а в примітках вказувались квадрати.

Одним з фінальних етапів є складання всіх матеріалів в ящики. Під час цього процесу ми даємо ящикам номери (рис.3.11; рис.3.12) і в текстовому редакторі записуємо номери пакетів, які складаємо в нього. Це необхідно для полегшення пошуку потрібної знахідки у фондах чи іншому місці. Далі ці етикетки друкуємо і клеєм на ящики. Далі виставляємо їх у якомусь порядку в спеціально визначене місце (рис.3.13).

Фінальним є відвезення всіх ящиків, з їхньою документацією, у фонди на зберігання або в музеї для включення артефактів у їх експозицію (рис.3.14).

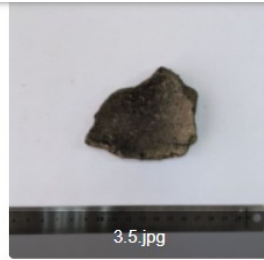
За місяць археологічної практики ми посортували, розклали по квадратам та занесли у таблицю матеріали близько з 108 ящиків та склали 11 таблиць, куди всі знахідки записані.

3.1.jpg

3.2.jpg

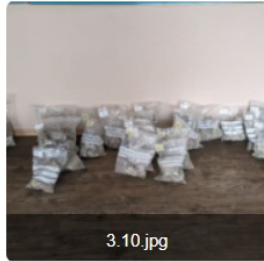
3.5.jpg

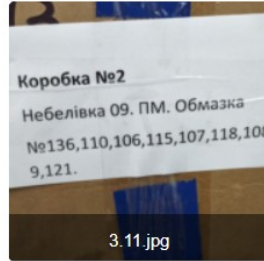
3.7.jpg

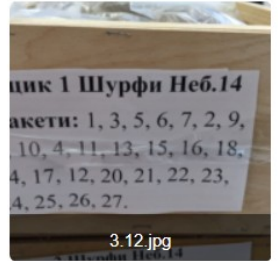
3.8.jpg

3.10.jpg

3.11.jpg

3.12.jpg

3.13.jpg

Табл.6 Я4 с1

№	найменування	Пам'ятка	К-ть, шт.	Шурф. сондаж, розкоп	Глибина	Примітки
1	Фр-ти стінки	Неб13	9	1	0,1м.	
2	Фр-ти вінця	Неб13	8	1	-	
	Фр-ти стінки		9			
3	Фр-ти вінця	Неб13	4	1	1,5м.	
	Фр-ти денця		1			
	Фр-ти стінки		13			

Табл.8 Кераміка Неб09

№	найменування	Пам'ятка	К-ть, шт.	Шурф/Тран	Примітки
1	Кер.	Неб09	1	Gps2.36	SF162
2	Кер.	Неб09	10	Gps2.11	H9 1/2
3	Кер.	Неб09	5	Gps2.16	07

Табл.2 Обмазка об'єкт 1

№	Квадрат	Пам'ятка	Розкоп	Глибина	К-ть, шт.	Примітки
1	A5	НБ14	Р9	0.7-0.8	4	
2		НБ14	-	-	10	
3	B3	НБ14	Р9	-	7	

Табл.5 НБ13, В17

№	Знахідки	Об'єкт	Квадрат	Глибина	К-ть	Примітки
01	Фр-нт стінки столова кераміка	В17	K4	0.6-0.8	1	
1	Фр-ти вінця кухонна кераміка	В17	Л7	-	2+1	
	Фр-ти стінок кухонна кераміка				12	
2	Фр-ти вінця столова кераміка	В17,	М5	-	2	Мал.
	Фр-ти стінок столова кераміка+	Я1			9(ст.)	ПОНе784-787

ЗВІТ з археологічної практики ЗА ТЕМОЮ: « Розділ 4. Робота з описами матеріалів» Студента 1 курсу Групи ІСб-1-20-4-ОД Перепелиці Євгена Київ 2021

Даний розділ присвячено роботі з описом матеріалів. На перший погляд може здатись що опис не такий важливий, але якщо матеріал не правильно підписати це може призвести до археологічної та історичної плутанини. Робота з описом матеріалів була однією з ключових на практиці для студентів 1 курсу Київського університету імені Бориса Грінченка (рис 1.4), що проходила з 31 травня по 25 червня 2021 року. В цьому розділі будуть описані алгоритми опису матеріалів після розкопок та на розкопках.

Мета: навчитись правильно описувати археологічний матеріал та поділитись цією наукою з іншими

Завдання: описати різні типи археологічного матеріалу Описувати матеріал з археологічних розкопок у Небелівці (2009-2014 рр.) ми (я, Андрій, Владислав, Дмитро, Ярослав) почали 03.06. у 417-му кабінеті. Ми займались шифруванням знахідок (це важлива частина для опису матеріалу).

Алгоритм дій з керамікою у нас був такий: 1.Дістати з коробки пакет (рис 2.4) 2.Дістати з пакету вінець, денця, стінки 3.Розфасувати їх у окремі маленькі пакетики 4.Скласти у той з якого вийняли 5.Покласти туди папірець з інформацією про пакет та про предмети у ньому (скільки вінець, денець, стінок) 6. Зверху зліва на перебраній пакет наклеїти білу наліпку для подальшого маркування пакетів. З обмазкою було трохи простіше.

Алгоритм дій з обмазкою: 1. Дістати з коробки пакет 2. Перерахувати кількість обмазки у пакеті (рис 3.4) 3.Наклеїти зверху зліва на пакет з обмазкою папірець з інформацією про пакет та кількість обмазки

Починаючи приблизно з другого тижня ми почали за потреби вносити додаткову інформацію про матеріал (вказували кухонна це кераміка чи столова (рис 4.4) (в кухонній багато домішок, вона нещільна а столова навпаки), вказували наявність ангобного розпису чи заглибленого орнаменту) (рис 5.4). На четвертому тижні (у вівторок) ми закінчили сортувати та описувати археологічні матеріали з розкопок у Небелівці та почали описувати матеріали для здачі до музею. Алгоритм їх опису трохи відрізнявся. Ми брали коробку, переписували інформацію з неї на листок, брали пакети з коробки. Рахували кількість предметів у них і на кожний пакетик наклеїли папірець з інформацією про коробку (звідки відправлена, хто відправив), та про предмети всередині пакета. Також Михайло Юрійович нам розповів про Алгоритм дій при описі матеріалів на розкопках. Алгоритм опису матеріалів на розкопках 1.Розкласти знахідки окремо 2.Підготувати етикетку (рис 6.4) 3.Прив'язати до пакету нитку 4.Продублювати етикетку 5. Опис знахідки (можливо з примітками)

За 4 тижні археологічної практики ми набули багато нового досвіду. На відміну від інших груп, які копали-ми обробляли те що було зібрано 7- 12 років тому, але ми зрозуміли, що це теж дуже важливо. Під час цього ми вивчили або пройшли на практиці різні алгоритми опису матеріалів (алгоритм для кераміки, алгоритм для обмазки, алгоритм для опису матеріалів на розкопках) Мало просто викопати-потрібно зрозуміти що це, відсортувати та описати.

Рис 1.4 Київський Університет імені Бориса Грінченка

Рис 2.4 Коробка з матеріалом який треба описати

Рис 3.4 Рахування обмязки

Рис 4.4 Столова кераміка

Рис 5.4 Ангобний розпис

Рис 6.4 написання етикетки

Розділ звіту 5 “Розкладання матеріалів по ящикам” Студентки 1 курсу Групи ІСБ-1-20-4 ОД Ланіної Анжеліки КИЇВ 2021 :

Даний розділ присвячено розкладанню матеріалів по ящикам. Студенти 1 курсу Київського університету імені Бориса Грінченка групи ІСБ-1 проходили археологічну практику в період з 31.05- 25.06 2021р на території Київського університету імені Бориса Грінченка (Рис 1.5). В цьому розділі описано хід роботи як підготувати ящики, колекції та як розкласти пронумеровані колекції в ящики. Також звіт має ілюстрації, таблиці.

Мета: навчитися обробляти колекції, матеріал, правильно шифрувати, сортувати матеріал, створювати таблиці. **Завдання:** розібрати колекцію, розкласти колекцію по ящикам, підготувати до відправлення колекції в археологічних фондів. В студентів був план на який вони спиралися. Спочатку потрібно було підготувати ящики для подальшої роботи. Потім студенти повинні були підготувати колекції. І на завершення потрібно було розкласти пронумеровані колекції в ящики і відправити їх в Інститут археології НАН України.

Пакування колекцій по ящикам – це дуже важлива робота. Вона потребує уваги, тому що потрібно все скласти за певним порядком нічого не наплутав. Для того щоб цей порядок був, він потребує певного часу і алгоритму дій. Підготувати ящики для подальшої роботи допомогли хлопці-студенти групи ІСБ-1, які проходили археологічну практику. Вони їздили в майстерню, і там з дерев’яних дощечок (Рис 2.5) зробили ящики. Всього їх вийшло 80 шт. Потім хлопці привезли вже готові ящики в університет. Оскільки колекції в фондах зберігаються на стелажах, хоча окремо зазначити, що вони мають свій розмір. З цього виходить те, що ящики теж мають свій розмір аби їх було зручно зберігати, ставити один на одного і т.д. Хлопці з цим завданням впоралися приблизно за один

тиждень. Далі вже вся група займалася процесом підготування колекції. На початку археологічної практики студенти отримали велику кількість коробок з матеріалом з села Небелівка 2013-2014 рр. (Рис 3.5) Студенти мали їх відсортувати за таким алгоритмом. Спочатку потрібно було відокремити пошифровані фрагменти від не пошифрованих. На знахідках наносять спеціальний шифр (маркером або олівцем іншого кольору) для того щоб знати і розуміти, де і коли знайшли цю річ (Рис 4.5). Вказують місце знаходження (Небелівка), рік (2021), позначення розкопу або підйомного матеріалу (Розкоп-1; Яма-4). Також на знахідках можуть бути позначені глибина (3 метри), квадрат (квадрат-1). Шифр розміщують так, щоб не зіпсувати розпис, в правому нижньому куті (на стінках, вінях) Далі студенти пакували матеріал в пакети (Рис 5.5). На пакеті зазначали ті ж самі дані що і на знахідках. З верхньої сторони пакета ліпили наліпку, на якій був написаний інвентарний номер. Це робили для того, щоб потім цей номер записати в електронній таблиці. Потім студенти розкладали пакети на квадрати і об'єкти в алфавітному порядку (Рис 6.5-7.5). Це робиться для того щоб занести дані в таблицю опису матеріалів. На виконання цього процесу було витрачено значний проміжок часу. Студентам не вистачало місця в аудиторії (Рис 6.5) тож вони розкладали матеріал в коридорі. Паралельно дві людини сиділи за комп'ютером і вносили дані в електронну таблицю (Рис 8.5). В таблиці зазначали номер пакета (№1), найменування (Небелівка), пам'ятка (Неб09), кількість матеріалу в пакеті (43), підйомний матеріал (Шурф/Тран), примітки (С10). Після того як студенти розклали, пронумерували ці колекції і поклали в ящики вони обов'язково додавали лист, в якому зазначено те, які саме номери квадратів, об'єктів, глибин були запаковані в ящики. Декілька людей сиділи за комп'ютером і друкували етикетки (Рис 9.5). На етикетках

зазначали номер коробки, місце розташування матеріалу, інвентарний номер, квадрати, глибини. Весь процес археологічної практики був відзнятий за допомогою фотоапаратів та мобільних пристроїв студентами та викладачами. І в кінці вже готові, оброблені, відсортовані, пошифровані матеріали в ящиках були доставлені в Інститут Археології НАН України. (Рис 10.5) Висновок Студенти проходили практику в період з 31 травня по 25 червня. За цей час вони навчилися обробляти колекції, матеріал, правильно шифрувати, сортувати матеріал, створювати таблиці, засвоїли навички фотографування. Всього було було виготовлено 45

Рис 5.5 Пакет з етикеткою

Рис 6.5 Процес розкладання пакетів на квадрати і глибини

Рис 7.5 Процес розкладання пакетів на квадрати і глибини

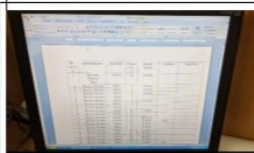

Рис 8.5 Фото електронної таблиці

Рис 1.5 Київський університет імені
Бориса Грінченка

Рис 2.5 Дерев'яні дощечки

Рис 3.5 Розвантажені коробки на
території університету

Рис 4.5 Процес шифрування
знахідок

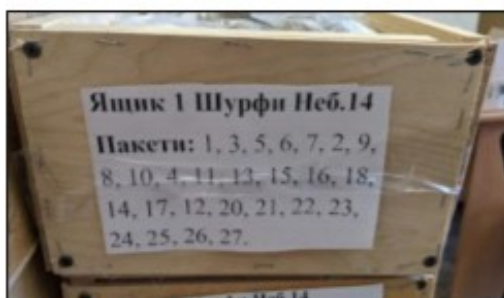

Рис 9.5 Етикетка наліплена на ящик

Рис 10.5 Ящики готові до
відправлення в Інститут
Археології НАН України

3. Практичні заняття з підготовки ілюстративних матеріалів

Практичні заняття з підготовки ілюстративних матеріалів а саме з фотографування та малювання артефактів були важливою частиною навчального процесу. Для фотографування було створено відповідні умови так, щоб кожен студент зміг спробувати цей процес. Важливим завданням було показати студентам, що в сучасному світі зробити зону для фотографування матеріалів можна в будь яких умовах, головне триматися основних правил: фон, освітлення, масштаб, етикетка. Знати вимоги до обробки фотоматеріалів та підписів ілюстрацій - тут кожен студент використав отримані знання в своїх звітах.

Малювання матеріалів є також важливим етапом при обробці колекцій. Головним завданням було на практиці закріпити знання здобуті на заняттях. Засвоїти основні правила малювання кераміки, певний алгоритм дій: рамка на листі, розміщення фрагментів на листі, кут нахилу вінець, зовнішня внутрішня сторона, малювання вінець/стінок/денець, перевірка товщини фрагменту, зазначення масштабу, підпис малюнків, обводка та оцифрування таблиць малюнків.

Як студенти впоралися з цими завданнями можна прочитати у їх звітах:

Бойко Валерія

Розділ 6. Фотографування археологічних знахідок.:

Розділ присвячено такому цікавому виду робіт як фотографування археологічних знахідок. Здавалося б, фотографування – така проста повсякденна справа. Ми робимо фото ледь не щодня: фотографуємо список покупок, коли йдемо в магазин, стіл, який нам сподобався в салоні

меблів, річні пейзажі, коли вибираємося за місто тощо. Ми навіть не задумуємося над тим, що на цих простих повсякденних фото ми увіковічуємо певні моменти нашого життя і через 50, 100 або більше років хтось, переглядаючи ці фото, зможе реконструювати наше життя. Про значення фотографування детально написано в підрозділі 6.1.

Фотографування – це мистецтво, але і тут існують певні правила. Якщо їх дотримуватися, то будуть виходити гарні фотографії. У фотографуванні археологічних знахідок також є свої правила та алгоритми, спрямовані на отримання максимум інформації з фотографії. Ці правила будуть висвітлені у підрозділі «6.2. Алгоритм фотографування археологічних знахідок».

Теорія – це цікаво, а практика ще цікавіше. У підрозділі 6.3 описано процес фотографування археологічних знахідок з мого власного досвіду.

6.1. Значення фотографування археологічних знахідок.

Фотографування знахідок – важлива складова роботи історика. Археологи приділяють фотографуванню багато уваги. На розкопках важливо здійснювати фотофіксацію як всього розкопу в цілому, так і знахідок окремо. На даному етапі роботи важливо сфотографувати знахідки саме на тому місці й в тому положенні, в якому вони були виявлені, адже в процесі розкопок пам'ятка руйнується, а для її подальшого вивчення необхідно знати точне розташування знахідок. Це допоможе реконструювати події, формувати можливі теорії того, що сталося на місці сьогоднішньої історико-археологічної пам'ятки. Для цього історики й археологи використовують факти, інформацію, яку отримують саме з початкового положення знахідок на розкопі. Саме цю інформацію і зберігають фотографії.

Після розкопок знахідки потрапляють в лабораторію, де відбувається камеральна обробка знахідок. Вона охоплює зокрема й фотографування, під час якого фотографується окремо кожна знахідка (рис. 1.6, 3.6). Ці фотографії також знадобляться для подальшого дослідження. Крім того, зі знахідками зазвичай працює досить вузьке коло людей. Фотографіями ж зможуть користуватися всі охочі. Можливо, сидячи вдома чи в кабінеті, хтось з істориків буде переглядати фото знахідок, які знайшли багато років тому, і зробить відкриття.

6.2. Алгоритм фотографування археологічних знахідок.

Для того, щоб фото знахідки зберегло якнайбільше інформації потрібно дотримуватися певних правил. По-перше, знахідки потрібно фотографувати на білому фоні. Під час камеральної обробки я фотографувала знахідки на спеціальній фотостудії (рис. 2.6). Вона складається з білого полотна та конструкції, на якій воно трималося. У моєму випадку це була невелика фотостудія, яку ставили на стіл. За чистотою полотна для фону потрібно весь час слідкувати, адже часто після знахідок на ньому залишається бруд, як, наприклад пил з фрагментів керамічних виробів. Я час від часу протирала полотно ганчіркою. По-друге, у кадрі повинно бути видно масштаб та етикетку. Під час досліджень будь-яка дрібничка має значення, а розмір знахідки допомагає краще скласти уявлення про неї. Крім того, важливо знати де саме була виявлена знахідка, а така інформація міститься саме на етикетці. Етикетка розміщується зліва від знахідки, а масштаб – знизу (рис. 3.6). По-третє, фото краще робити за допомогою якісної техніки, наприклад на професійний фотоапарат, для того, щоб покращити якість фото.

6.3. Фотографування археологічних знахідок на практиці.

Під час своєї археологічної практики в університеті я сфотографувала багато фрагментів трипільської кераміки. Знахідки для фотографування

спеціально відбирали. Зазвичай це були фрагменти з ангобним розписом (рис. 3.6, 4.6), з заглибленим орнаментом (рис. 5.6, 6.6) і склеєні фрагменти посудин (рис. 7.6, 8.6). Саме такі знахідки представляють інтерес на фотографіях. Знахідки фотографують почергово, окремо кожен з них. Дуже дрібні знахідки можна фотографувати по 2-3 штуки одночасно (рис. 6.6). Я клала на полотно знахідку, зліва розміщувала етикетку, знизу – лінійку та робила фото. І так з кожною знахідкою. Час від часу я протирала полотно ганчіркою, щоб у кадрі не було бруду та пилу. Я фотографувала на фотокамеру, видану керівниками археологічної практики, вже повністю налаштовану.

Висновок

Фотографування археологічних знахідок – це дуже цікава та надзвичайно корисна справа, яка потребує певних навичок та знань. На практиці стає зрозуміло, що цієї справи легко навчитися, а також з'являється усвідомлення її важливості. У цьому розділі розповідалося про значення фотографування, було описано процес та алгоритм виконання даного виду роботи, а також наведено приклад з практики. Зокрема, за свою археологічну практику я зробила велику кількість фотографій керамічних знахідок трипільської культури та здобула навички у цій сфері.

Рис. 1.6. Фото фрагмента керамічного виробу.

Рис.2.6. Фотостудія.

Рис. 3.6. Фото фрагмента керамічної посудини.

Рис. 4.6. Фото керамічного фрагмента з ангобним розписом.

Рис. 5.6. Фото керамического фрагмента с заглибленим орнаментом.

Рис. 6.6. Фото керамических фрагментів.

Рис. 7.6. Фото склеєних фрагментів посудини.

Рис. 8.6. Фото склеєних фрагментів посудини.

Соловйова Анна

Розділ “Малювання кераміки”:

Малювання артефактів відбувалось в НДЛ археології Університету ім. Бориса Грінченка за адресою Маршала Тимошенко 13-Б, з 22.06 - 24.06.2021р. Метою занять було навчитись правильно змальовувати артефакти з точністю до оригіналу, аби потім передати на оцифрування матеріалів, які потім можна додати до наукової статті, звіту.

Матеріали та інструменти для створення ілюстрацій

Папір для креслень, олівець НВ або Н, гумка, лінійка, лінійка – кутник, лайнер чорний, або чорна гелієва ручка.

Особливості малювання кераміки

Відступи по 2 см від країв на папері - накреслена рамка, вимірювання та перенос товщини фрагмента - штангенциркуль, або лінійка, краї фрагмента позначаються рисочками у напрямку його продовження, профіль завжди малюється зовнішньою стороною вправо, масштаб, діаметр вимірюється по зовнішньому фрагменту, заглиблений орнамент позначається крапочками, сколи позначаються штрихуванням зліва на право, олівець по контуру обводимо чорним лайнером або гелієвою ручкою, масштаб також наводимо чорним.

Оцифрування ілюстрацій

Малюнки скануються відповідно до режимів сканування - кольоровий чи чорно-білий, для обробки ілюстрацій в НДЛ археології використовують найпростіший редактор Paint Shop Pro.

Обробка відсканованих малюнків:

Перемальовуємо масштаб, підписи набираємо шрифтом відповідного розміру, малюнки перевертаємо за необхідності, таблиці малюнків формуємо таким чином щоб всі профілі фрагментів були повернуті в один бік, таблиці формуються відповідно до запитів - наприклад: за типом орнаменту чи епохою.

Висновки

Я навчилась малювати артефакти, запам'ятала головні правила при малюванні та оцифруванні малюнків.

4. Англійська мова за профільним спрямуванням під час літньої практики в НДЛ археології.

Мета занять з практики англійської мови за профільним спрямуванням – активування вже набутих знань з англійської мови і застосування їх у профільному напрямку, розширення профільного словникового запасу, стимулювання мовленевих навичок, заохочення до пошуку профільної інформації у англомовному інформаційному сегменті.

Заняття з англійської мови за профільним спрямуванням були частиною літньої практики студентів в НДЛ археології. **Практиці англійської мови приділялось по 15-20 хв. три рази на тиждень, заняття складаються з кількох блоків:**

- **перегляд тематичного відео**, тобто аудіальне сприйняття інформації у візуальному контексті по темам: Перший тиждень – “Excavation process”, Другий тиждень – “Washing artifacts”, Третій тиждень – “Stratigraphy”, Четвертий тиждень – “Space archeology”);
- **прочитання і послідовний переклад** скрипта до переглянутого тематичного відео (мета — тренувати візуальне сприйняття інформації);
- **робота з тематичним словником**: переклад з англійської мови на українську нових слів і словосполучень, підбір синонімів/антонімів до цих слів/словосполучень (мета - розширення словникового запасу студентів);
- **складання речень** із новими словами/словосполученнями і їхніми синонімами/антонімами, прочитання речень вголос і переклад з голосу (з метою тренування вимови і сприйняття на слух іноземної мови від різних носіїв з різною якістю вимови);
- **складання діалогів** із застосуванням лексики тематичного матеріалу (з метою розвитку навичок зв’язного мовлення);

- виконання тесту, заснованого на скрипті до тематичного відео (з метою перевірки і закріплення пройденого матеріалу);

- **запрошення до дискусії** за дотичною до пройденого матеріалу темою (мета – розширення профільного кругозору студентів, спонукання до самостійного пошуку інформації за заданою темою в англomовному інформаційному сегменті, заохочення до мислення і вираження думок англійською мовою)

У якості **звітнього матеріалу** за темою тижня студенти мали зробити відео з тематичною доповіддю.

Для звітування було обрано формат відео з наступних міркувань:

- Підготовка відео-повіді унеможлиблює «списування», як під час виконання письмового завдання
- відео-повідь, окрім вивчення лексики, включає у себе тренування вимови і навичок зв'язного мовлення, стимулює мисленнєві і артикуляційні навички,
- відео-повідь сприяє кращому засвоєнню матеріалу, бо, на відміну від письмових завдань, передбачає запис певної кількості дублів, перегляд і аналіз невдалих дублів і виправлення помилок.

Використана методика та структура занять і завдань, добре зарекомендувала себе. Практика з англійської мови за профільним спрямуванням дала змогу активувати знання студентів з англійської мови, а також сприяла засвоєнню нової лексики по профільному напрямку, розширенню профільного словникового запасу, використанню нових мовленнєвих навичок.

5. Археологічні екскурсії

Упродовж чотирьох тижнів практики було заплановано провести екскурсії для студентів з метою ознайомлення з археологічними пам'ятками на яких зараз проводяться дослідження. Головним завданням було показати як відбуваються розкопки та процес організації досліджень, як в умовах міста (Лавра, Софія Київська) та по за ним у Білоцерківському районі Київської області (Острів).

Таким чином практиканти мали змогу побачити як працюють колеги в міській експедиції на території Києво-Печерської Лаври. Ознайомитися як і над чим саме зараз працюють археологи у заповіднику Софія Київська. Тут завданням було показати особливості роботи археологів в умовах міста, ознайомитися з метою та історією досліджень на цих територіях.

Завданням екскурсії за місто було: оцінити організацію та умови праці в експедиції Інституту археології НАН України на об'єкті "Острів", де проходили практику однокурсники практикантів. Головним завданням було показати організацію табору експедиції - табір, розпорядок дня, роботу на розкопі. Студенти побачили, як відбуваються розкопки, почули змістовні лекції щодо історії та результатів досліджень на даній пам'ятці.

Екскурсія до музею становлення Української нації була зроблена з метою показати студентам, як можна використовувати знання та результати археологічних досліджень у музейній справі, коли мова йде про реконструкцію одягу, зброї та інших моментів.

Після кожної екскурсії студенти отримали завдання написати звіти, з частиною таких звітів ви можете ознайомитися нижче:

ЗВІТ ПРО ЕКСКУРСІЮ ДО АРХЕОЛОГІЧНОЇ ПАМ'ЯТКИ «ОСТРІВ»

РОКИТНЯНСЬКОГО РАЙОНУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

СТУДЕНТКИ 1 КУРСУ

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ

ІСБ-1-20-4.0Д

НАЙЧЕНКО ДІАНИ

КИЇВ 2021

ПЛАН ЗВІТУ ПРО ЕКСКУРСІЇ

АНОТАЦІЯ

В звіті про розкопки на території Київської області археологічної пам'ятки "Острів" докладено про суть археологічного проекту, місце знаходження, процес розкопів, робочий графік, про миття та шифрування знахідок. Також в звіті подані ілюстрації до кожного процесу роботи.

ANNOTATION

In the report on excavations in the territory of the Rokitnyansky district of the Kyiv region of the archaeological monument "Ostriv" has been made of the essence of the archaeological project, the location, process of excavation, working schedule, wandering and encryption of finds. Also included in the report are illustrated to each work process.

ВСТУП

Я побувала на екскурсії археологічної пам'ятки "Острів" Рокитнянського району Київської області в селі Пугачівка (1.1) 17.06.2021 року з метою

ознайомлення із унікальними знахідками та самими розкопками (2.1).

Екскурсія розпочалася о 8:00 біля Київського університету імені Бориса Грінченка на вулиці Маршала Тимошенка 13-Б, де моїй групі було надано автобус.

ОПИС ПАМ'ЯТКИ

Могильник Острів (рис. 3.2) знаходиться у Рокитнянському районі Київської області, на правому березі р. Рось та займає площу близько 10 га (рис. 4.2). На території села знайшли поселення черняхівської культури III-IV століть н.е. У могильнику "Острів-1" напроти давньоруського городища Сухоліси на правому березі річки Рось між селами Пугачівка та Острів знайшли 67 поховань (рис. 5.2). За словами співробітника археологічної експедиції ІА НАН України Дмитра Дяченко, балтський некрополь немає аналогів в Україні, найближчі його аналоги — в Литві, Латвії та на південному сході Польщі, тобто за сотні кілометрів. Балтські поховання знайшли під Києвом, могли прийти з південно-східної чи північно-східної Польщі, з території сучасної Калінінградської області Росії. Можливо, західні балти опинилися на Росі за ініціативою князя Ярослава Мудрого. Фібули, знайдені в могильнику «Острів-1», ідентичні тим, що знаходили у районі Клайпеди — це західна Литва, і на Самбійському півострові Калінінградської області. Велика частка — до третини — таких речей, знайдених на балтійській території, мають сліди носіння і ремонту, а на «Острові-1» все нове. Чоловіки переважно поховані зі зброєю, і найчастіше зустрічаються сокири (рис. 6.2). Крім того, зафіксовані металеві списи. Знайдено один фрагмент меча, а саме — навершя. Є елементи кінської зброї — шпори, а також деталі поясних чоловічих наборів і фібули. Часто зустрічаються відра. Також ця територія цікава багаточисельною кількістю знахідок різного періоду.

Серед артефактів були виявлені шийні гривні, фібули різних типів (рис. 7.2), браслети із зооморфними завершеннями (рис. 8.2), різноманітні ланцюжки, скроневі кільця та каблучки (рис.9.2).

ПИС ПРОЦЕСУ РОЗКОПОК

На розкопі працює приблизно 15 людей. Робочий день розпочинається о 06:00. Більшість групи збирається і вирушає на місце розкопу (рис. 10.3) (інші залишаються чергувати на території проживання), при відсутності дощів або інших опадів. Студенти проживають в наметах (11.3). Одяг бажано щоб був закритий для того, щоб не згоріти на сонці. Обов'язково наявний головний убір. Науковий керівник супроводжує групу до місця розкопу і розподіляє обов'язки кожного. Важливо завчасно підготуватися і визначитися з місцем для вивезеної землі (рис. 12.3). Працюють по 45 хвилин, перерви по 15. Також кожен учасник експедиції повинен щодня вести польовий щоденник, робити записи та замальовки для подальшого звіту. Якщо погодні умови не дозволяють проводити розкопки, то група займається камеральною обробкою археологічних матеріалів.

Під час екскурсії науковий керівник показав презентацію і розповів про знайдений матеріал (рис. 13.3).

ОПИС РОБОТИ ІЗ ЗНАХІДКАМИ

На території проживання групи було знайдено:

Вінце - 3 шт.

Денце - 1 шт.

Завдання полягало у камеральній обробці знахідок, а саме:

- *Миття знахідок (рис. 14.4)*
- *Сушіння (рис. 15.4)*
- *Шифрування (рис. 16.4)*
- *Опис (рис. 17.4)*
- *Фотофіксація (рис. 18.4)*
- **МИТТЯ:**

В ємкість з теплою водою покласти знахідку на годину чи більше. Зубною щіткою обережно очистити артефакт від бруду. Шифр з пакетів зі знахідками потрібно переписати на спеціальну водостійку етикетку та покласти до знахідки в ємкість. Матеріали з орнаментом слід чистити дуже обережно.

- **СУШІННЯ:**

Для сушіння в домашніх умовах можна покласти знахідки на газету, або на іншу поверхність, яка добре вбирає вологу.

- **ШИФРУВАННЯ:**

На знахідках наноситься спеціальний шифр маркером, тобто коротка інформація про знайдений артефакт.

Зазвичай вказується:

- *Місце знаходження*
- *Рік*
- *Позначення розкопу або підйомного матеріалу*
- *Польовий номер*

Іноді на знахідках можуть бути позначені глибина або квадрат.

Шифр розміщують так, щоб не зіпсувати розпис, в правому нижньому куті (на стінках, вінях). На денцях шифр наноситься на зовнішню сторону.

● **ОПИС:**

Знайдені археологічні артефакти повинні мати опис. Наприклад, якщо фрагмент кераміки має розпис, то це повинно позначатися в документації, для подальшого малювання та фотографування знахідки.

● **ФОТОФІКСАЦІЯ:**

Фотографуються знахідки на білому фоні, з масштабом (або з лінійкою) (19.4).

ВИСНОВКИ:

Співробітники розповіли нам свої припущення щодо Балтського поховання на території України та про особливості роботи з могильником. Також я дізналася про умови проживання учасників експедиції, про їх графік роботи (20.4).

ІЛЮСТРАЦІЇ ДО ЗВІТУ:

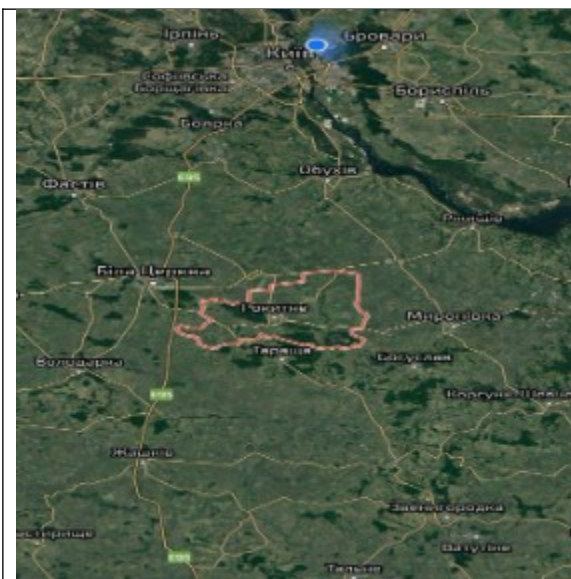

Рис. 1.1

Рис. 2.1

Місце розташування розкопу зі супутника

*Рис. 3.2
Могильник Острів*

*Рис. 5.2
Малюнки знайдених сокир*

Рис. 7.2

Село Пугачівка

*Рис. 4.2
Одне з поховань на території
Могильника Острів*

*Рис. 6.2
Фібули*

Рис. 8.2

*Браслети із зооморфними
деталлями*

*Рис. 9.2
Група на розкопках*

Скроневі кільця

*Рис. 10.3
Відвал землі*

*Рис. 11.3
Місце проживання учасників
експедиції*

*Рис. 12.3
Середньовічна карта світу*

Рис. 13.3
Знайдені матеріали на території
проживання учасників експедиції

Рис. 14.4
Миття знахідок

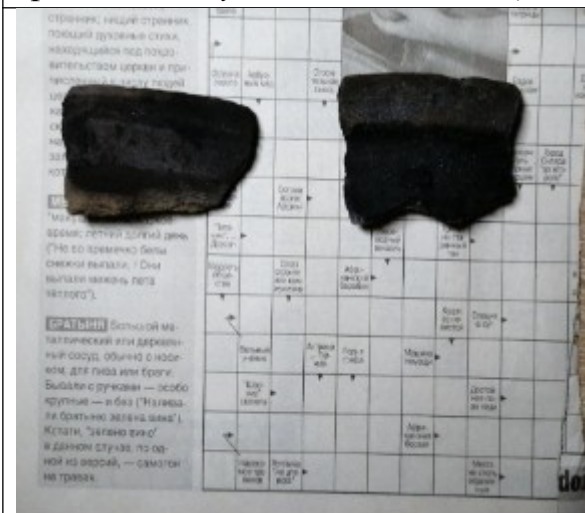

Рис. 15.4
Сушіння знахідки

Рис. 16.4
Шифрування знахідки

Рікце - 2 - кук.
Рікце - 1 - стил.
Денце - 1 - кук.

Рис. 17.4

Рис. 18.4

Фотофіксація знахідок

Опис знахідки

Рис. 19.4

Фотофіксація з масштабом

Рис. 20.4

Учасники експедиції під час роботи

Вікторія Ігорівна Сапсай,

Розділ 9. Екскурсія до Києво-Печерської Лаври

Зміст

- 1. Вступ;*
- 2. Мета та завдання екскурсії;*
- 3. Історія заснування Києво-Печерської Лаври;*
- 4. Троїцька надбрамна церква;*
- 5. Велика Лаврська дзвіниця;*
- 6. Трапезна церква Антонія і Феодосія Печерських;*
- 7. Успенський собор Києво-Печерської Лаври;*
- 8. Висновок.*

Екскурсія відбулася 31 травня 2021 року у місті Київ за адресою вул. Лаврська 15 під час проходження археологічної практики студентами I курсу історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка.

Метою екскурсії було збагачення наших знань археологічними фактами про будівництво і історію заповідника. (а також сприяння всебічному розвитку студентів).

Завдання екскурсії – на прикладі пам'яток на території заповідника розкрити суть археологічної спадщини України.

За даними давньоруського літопису «Повість минулих літ», Києво-Печерську Лавру (Рис. 1.9)заснували монахи у 1051 році у печерах поблизу міста Києва. Загалом територія монастиря поділяється на Верхню та Нижню Лавру. На території Нижньої Лаври знаходяться Дальні і

Ближні печери. На території музею знаходиться ряд історико-культурних музеїв: Музей книги і друкарства України, Музей українського народного декоративного мистецтва, Музей театрального, музичного та кіномистецтва України, Музей історичних коштовностей України.

Ми зустрілися біля головного входу до Києво-Печерської Лаври – Троїцької надбрамної церкви (Рис.2.9). Церкву було побудовано у XI столітті. Основним матеріалом з якого будували пам'ятку була тонка прямокутна плінфа. На сьогодні, храм зберігся практично без змін. Підходячи до церкви, потрібно уважно дивитися на бічні стіни, тому що на них зображено близько 100 біблійних сюжетів (Рис.3.9). Вхід саме до церкви знаходиться з північної сторони. У середині XVIII ст. східний і західний фасад церкви були прикрашені в стилі українського бароко, тобто майстри прикрашали фасади рослинним орнаментом.

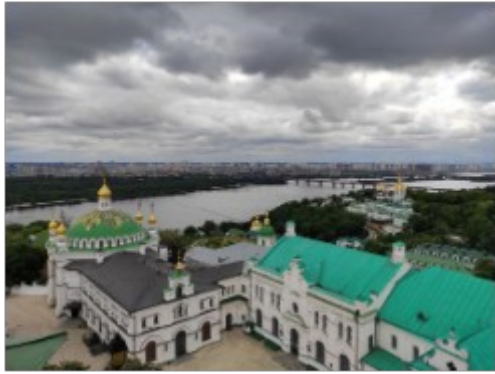
Потім ми піднялися на найвищу дзвіницю України – Велику Лаврську дзвіницю (Рис.4.9). Висота історичної пам'ятки становить 96 метрів. Її було зведено у 1731-1744 рр. Фундамент залягає в землю на 4-6 метрів і є гранітним завтовшки приблизно 9 метрів. Дзвіниця – це чотирьохярусна споруда, і всі яруси різної висоти. Висота нижнього ярусу становить 14,5 м, а верхнього – 22,5 м. Два верхніх яруси облаштовані обгородженими площадками для огляду краєвиду міста. На третьому ярусі розміщено близько дванадцяти дзвонів загальною вагою 96 т. (Рис.5.9)

Під час екскурсії ми також побували у Трапезній церкві Антонія і Феодосія Печерських.(Рис. 6.9) Будування подібних споруд було наслідком оголошення Студійського статуту, в якому була вказана вимога щодо спільного харчування ченців. Після землетрусу у 1230 році церкву було пошкоджено і лише у 1684 році знатний київський міщан реконструював

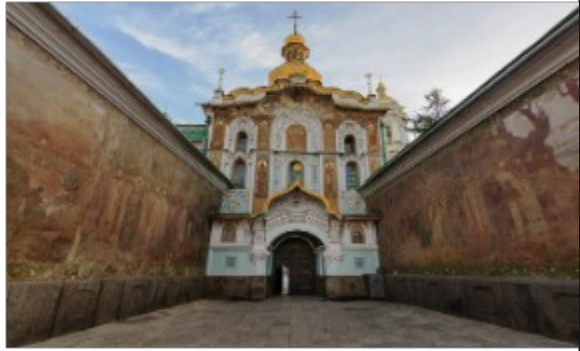
пам'ятку. Після цього вона набула рис українського бароко, характерного для того часу. Але з часом було прийнято рішення про знесення Трапезної і будівництво нової. Нова Трапезна церква мала бути більшою за розміром і бути з'єднаною з церквою. Вона стала восьмикутною двохповерховою спорудою. Підлога церкви викладена металевими і мармуровими плитами, а фасади були прикрашені візерунками із цегли. На цей час у Трапезній церкві Антонія і Феодосія Печерських ще й досі проводять богослужіння.

Також ми відвідали унікальну архітектурну пам'ятку – Успенський собор Києво-Печерської Лаври (Рис.7.9). На території монастиря собор був першим кам'яним храмом. Будівництво Успенського собору розпочалося у 1073 році на подарованій руським князем Святославом, землі. Він став зразком для побудови схожих споруд на усій території Русі. В архітектурному плані собор був прямокутним і видовженим із заходу на схід. Над середньою частиною знаходилася велика баня, яку зруйнував землетрус у 1230 році, але пізніше вона була відбудована і вкрита ззовні позолотою (Рис. 8.9). Методом затопленого ряду були викладені стіни давньоруської частини храму. Після реконструкції Успенського собору у XVIII ст. його гордістю став новий п'ятиярусний іконостас.

Висновок. Після завершення екскурсії ми дізналися нові історичні факти про заснування кожної із пам'яток, а також зрозуміли, що уся територія Києво-Печерської Лаври є складною багатошаровою пам'яткою, до складу якої входять об'єкти різної культурно-хронологічної приналежності.

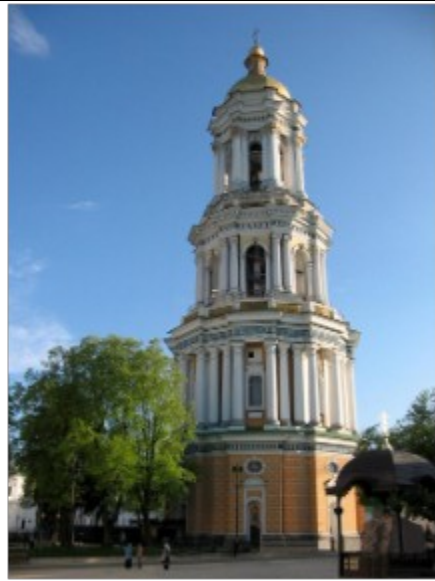
1.9

2.9

3.9

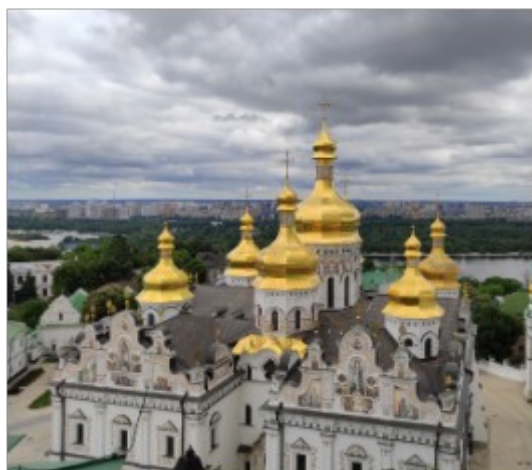
.4.

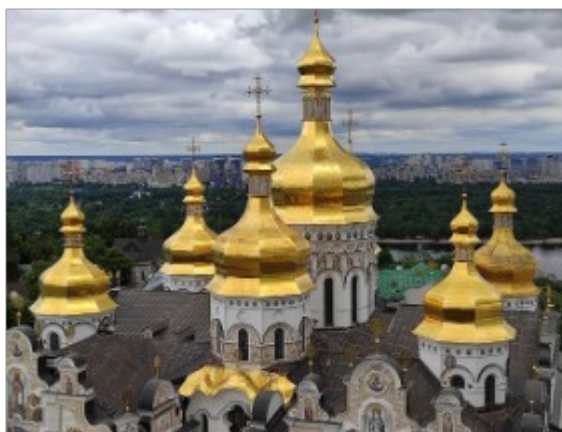
5.9

6.9

7.9

8.9

Рис. 1.9 Територія заповідника
Києво-Печерської Лаври

Рис. 2.9 Троїцька надбрамна
церква

Рис. 3.9 Розпис стіни Троїцької
надбрамної церкви

Рис. 4.9 Велика Лаврська дзвіниця

Рис. 5.9 Приклад дзвону у Великій
Лаврській дзвіниці

Рис. 6.9 Трапезна церква Антонія і
Феодосія Печерських

Рис. 7.9 Успенський собор Києво-
Печерської Лаври

Рис. 8.9 Вкриті позолотою купола
Успенського собору

З щоденника студента Чужби Ярослава про екскурсію по стародавньому Києву:

П'ятниця 11 червня 2021 року

Сьогодні у нас був день екскурсії тому ми зібралися о 10:00 ранку біля Золотих воріт (фото 35) за координатами (50°26'54.9"N 30°30'47.5"E) . Михайло Юрійович розповів нам основну інформацію про Золоті ворота:

Пам'ятка одержала свою назву за аналогією із Золотими воротами в Константинополі;

Найбільш вірогідна дата спорудження воріт 1017 - 1024 рр.

Золоті ворота були одними з трьох великих міських воріт, споруджених при Ярославі Мудрому.

Після того як ми роздивилися ворота з усіх сторін (фото 36, 37, 38, 39) ми пішли до Софії Київської. Там ми зупинилися на площі біля головного входу (фото 40, 41) за координатами (50°27'14.0"N 30°30'51.9"E) та Михайло Юрійович розповів нам про те що на місці цієї площі раніше було кладовище, та навколо було розташовано 4 некрополя. Також, коли цю площу почали забудовувати, ґрунт на ній підняли сантиметрів на 70. Перед входом можна побачити модель Софіївського Собору (фото 42). Після цієї розповіді ми увійшли на територію Софії Київської (фото 43) за координатами (50°27'10.8"N 30°30'51.6"E). Там ми пішли до міста рятувальних розкопок за координатами (50°27'14.0"N 30°30'51.9"E) (фото 44, 45). Тут стався провал у підземному льоху, тому потребуються рятувальні розкопки. Тут проводилися дослідження у 1916 та 1978 році. Але у 1967 році тут сталася пожежа і усі будівлі згоріли. Через це записи за дослідження 1916 року майже не збереглися. Цей льох це єдина споруда яка відома від ансамблю 17 століття. Він був зроблений десь у середині 17

століття та функціонував приблизно до середини 18 ст. У льоху трапляються знахідки середини другої половини 17 ст., також зустрічаються давньоруські знахідки пов'язані з собором які відбувалися в 17 ст. (фрагменти фресок, мозаїки). У 18 ст. тут було закладено нову траншею. Ще можливо що тут було зроблено розкоп у кінці 19 напочатку 20 столітті, можливо це розкоп 1916 року на місті провалу. Після того як ми роздивилися все що хотіли на території Софії, ми вирушили далі, до копії Збручанського ідолу (фото 46) за координатами (50°27'28.1"N 30°30'56.1"E). За реконструкціями і теоріями дослідників, за визначеними чіткими слідами, в центрі капища на горі Богит стояв ідол, ймовірно, бога Світовита до того, як потрапив на дно Збруча. Капище розташовувалося на висоті 417 м над рівнем моря, мало форму кола діаметром майже 17 м. Навколо нього виявили вісім жертвних ям. Згідно з дослідженнями, стовп у вигляді статуї Святовита не було скинуто в Збруч войовничими християнами. Добрий стан пам'ятки свідчить про те, що її сховали для збереження у водах ріки самі язичники-віруючі, адже на скульптурі нема ніяких слідів пошкодження чи наруги, як це було з багатьма іншими дохристиянськими зображеннями богів та світогляду предків. Хронологічна дата створення стовпа збігається з періодом існування язичницького Збручанського культового центру. Але ми побачили лише копію, оригінал зберігається в Краківському археологічному музеї. Далі ми вирушили до Михайлівського Золотоверхого монастиря (фото 47) за координатами (50°27'21.4"N 30°31'22.9"E). На вході до нього стоїть дзвіниця (фото 48). Коли ми зайшли на територію Собору, одразу зліва від входу можна побачити фото з археологічних розкопок на територію собору (фото 49) після того як його було зруйновано у 1934-36 роках. Після того як ми роздивилися Михайлівський Золотоверхий монастир ми пішли далі в сторону Національного музею історії України. Там ми

подивилися на частину валу і рову граду Кия кінця V - початку VIст. Потім ми пішли до парку у якому також можна було побачити залишки десятичної церкви та Замкову гору (фото 50), (координати: 50°27'32.0"N 30°30'42.1"E), про заснування котрої нам трохи розповіли: у 1370 - 1380-ті роки, коли Поділ став центром Києва, на Замковій горі був споруджений дерев'яний замок литовського воєводи. 1482 року під час навали кримського хана Менглі I Герая замок був спалений, а близько 1532 - 1545 років — відновлений та перебудований під керівництвом київського городничого Івана Служки. У замку налічувалося 15 бойових чотириярусних башт. Його площа становила 16 тисяч м², вдвічі більше від площі плато Замкової гори. Після короткої інформації про Замкову гору ми розійшлися по домам. На цьому завершився другий тиждень нашої археологічної практики

Фото 35 - зустріч біля Золотих воріт (координати: 50°26'54.9"N 30°30'47.5"E)

Фото 36 - реконструкція з дуба

Фото 37 - вид з права від головного входу

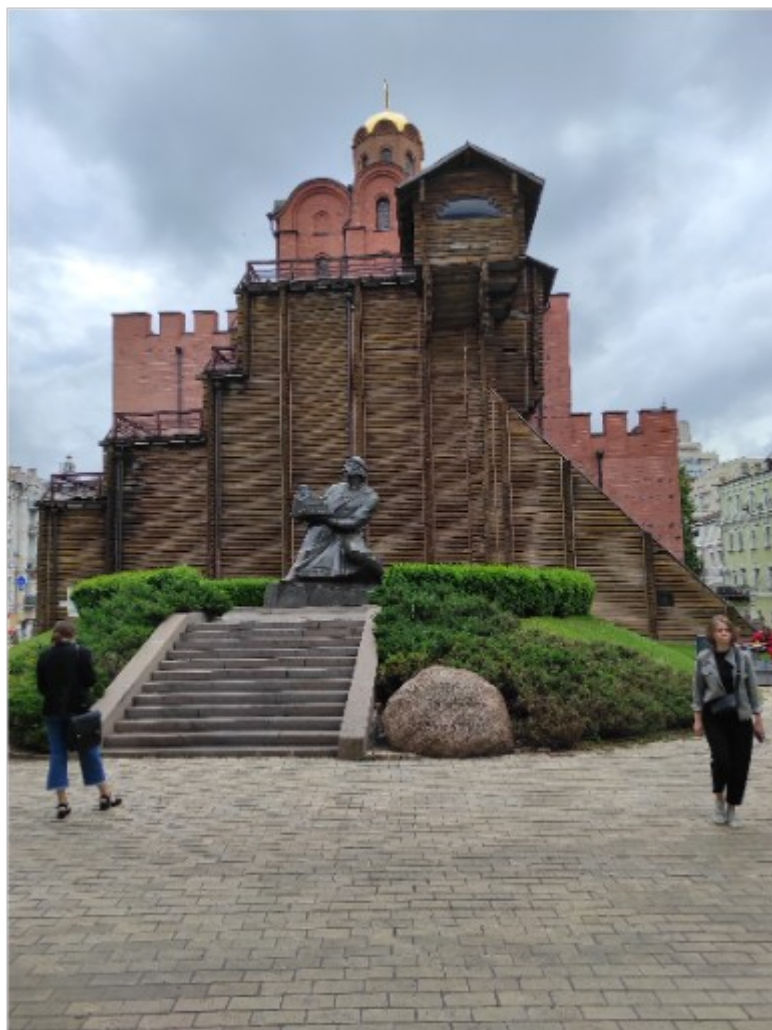

Фото 38 - головний вхід

Фото 39 - інформаційна табличка біля головного входу

Фото 40 - площа біля Софії Київської (координати 50°27'14.0"N 30°30'51.9"E)

Фото 41 - Вхід до Софії Київської (координати $50^{\circ}27'10.4''\text{N}$ $30^{\circ}30'51.4''\text{E}$)

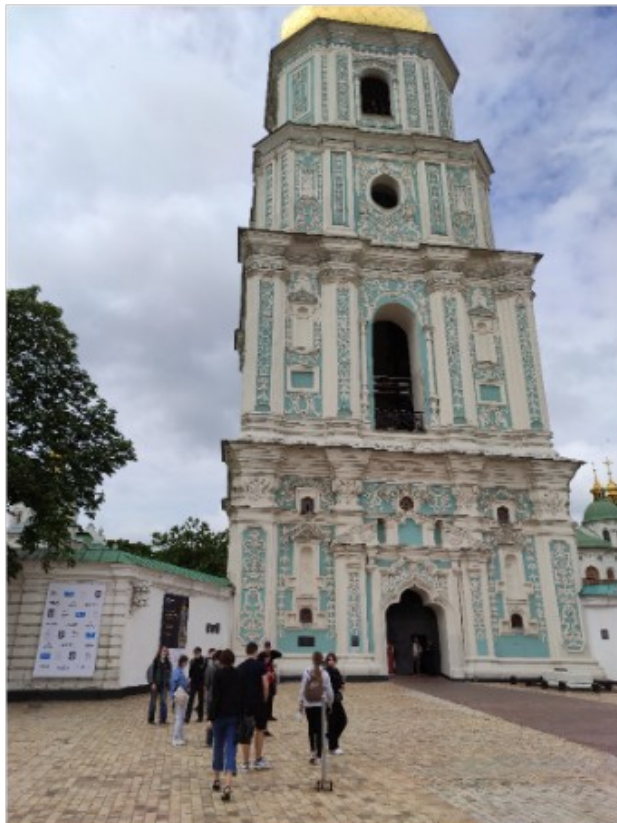

Фото 42 - зменшена модель собору

Фото 43 - Національний заповідник "Софія Київська" (координати: 50°27'10.8"N 30°30'51.6"E)

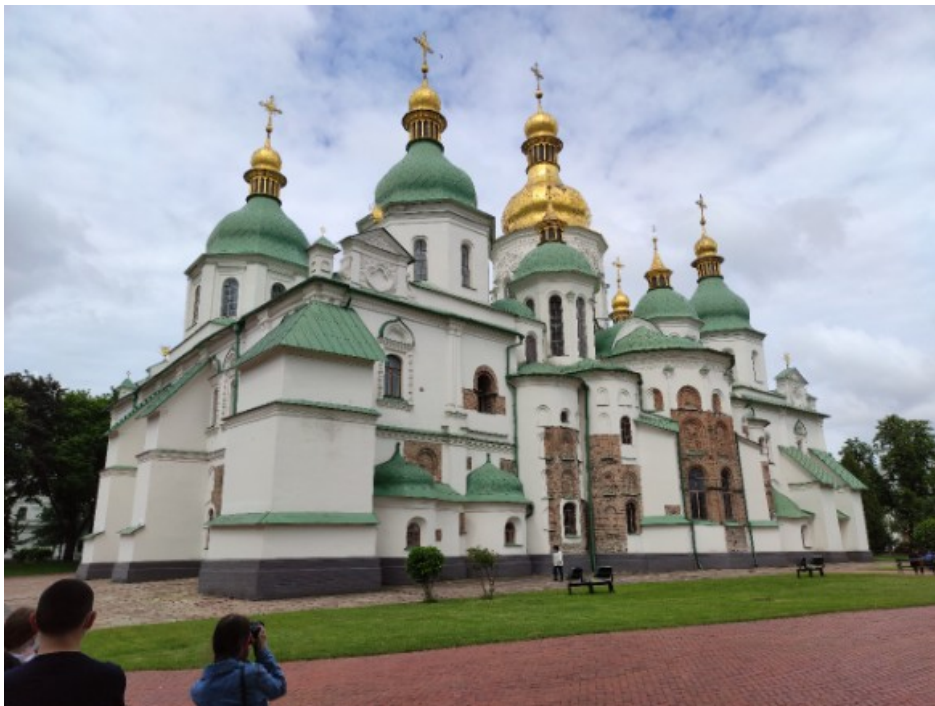

Фото 44 - рятувальні розкопки на території Софії Київської (координати: 50°27'14.0"N 30°30'51.9"E)

Фото 45 - рятувальні розкопки, вид всередині (координати: 50°27'14.0"N 30°30'51.9"E)

Фото 46 - “Збручанський ідол” (координати: (50°27'28.1"N 30°30'56.1"E)

Фото 47 - Михайлівський Золотоверхий монастир (координати: 50°27'21.4"N 30°31'22.9"E)

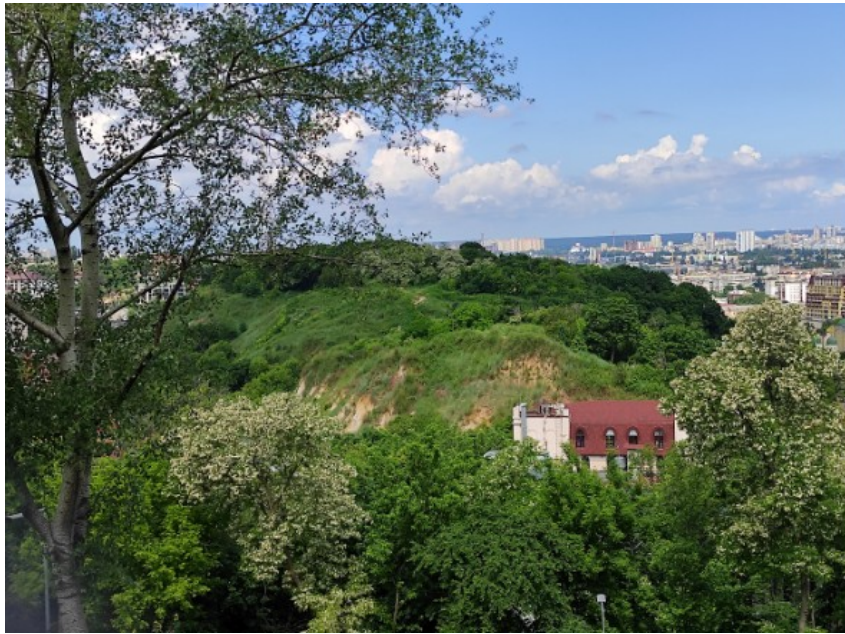
Фото 48 - дзвіниця Михайлівського Золотоверхого монастиря

Фото 49 - археологічні розкопки на території монастиря

Фото 50 - Замкова гора (координати: 50°27'32.0"N 30°30'42.1"E)

ВИСНОВКИ

Упродовж чотирьох тижнів програма практики виконана у повному обсязі. Практиканти отримали навички роботи з археологічними матеріалами, виконавши роботу з підготовки до здачі на зберігання у Наукові фонди ІА НАНУ дві колекції з розкопок пам'ятки трипільської культури (оброблено близько 10000 одиниць знахідок). Вони навчилися фотографуванню та рисуванню археологічних матеріалів.

Успішно проведене навчання з практичного застосування знань англійської мови в умовах роботи міжнародної археологічної експедиції, специфіки наукової термінології.

Практиканти ознайомилися з проведенням польових та камеральних досліджень на пам'ятках різного часу — трипільської культури, початку нашої ери, доби Русі як на території Києва (Софія Київська, Києво-Печерська Лавра) так і поза його межами — комплексний об'єкт “Острів”. Таким чином вони отримали уявлення про організацію та роботу археологічної експедиції як в умовах великого міста, так і у сільській місцевості.

Відвідання Музею становлення української нації дало можливість ознайомитися з практичним використанням результатів археологічних досліджень у формуванні експозиції, створенні реконструкцій давніх споруд, одягу, предметів побуту, прикрас, зброї, тощо. Це дало змогу зрозуміти значення роботи по популяризації наукових знань серед громадськості.

Написання звіту про практику кожним з її учасників стало кроком до оволодіння навичками викладення та оформлення результатів виконаної наукової роботи. Ці звіти використано при створенні узагальнюючого Звіту про проведення практики у НДЛ археології в 2021 році, а студенти стали таким чином його співавторами.

Таким чином усі завдання, поставлені перед практикою 2021 року успішно виконані. Напрацювання і досвід, здобуті співробітниками НДЛ археології під час її проведення будуть використані для подальшого вдосконалення програми та порядку проведення археологічної практики.